

Миленко РАДОВИЋ

ОД ЕТОСА ДО ВРЕМЕНА

Дејан Медаковић: *Ефемерис V*

Дејан Медаковић је један од оних писаца које би требало читати интегрално. А под целином његовога опуса подразумева се поезија његова, његово дело које се бави истраживањем и вредновањем културе и ликовних уметности код нас и *Ефемерис*, који је један опус магистралан и синтетичан у исто време.

Јер, Дејан Медаковић, који је моралистички писац превасходно, није бануо у нашу јаву и у нашу јавност изнебуха; осим својим даром он је и духовним наслеђем био предодређен. Свој етички ангажман, свој етос, Медаковић је обелоданио, и прилично систематично, већ у својој поезији, коју су увек, и до данашњег дана, покривала његова истраживања из културе и уметности, а од пре неколико година као да је *Ефемерис* покрио све. То није право, али не треба жалити јер, када се сензације слегну и смире, изрониће једно целовито, волуминозно и монументално дело. Препознаће се целина тога дела, и значај и смисао свакога појединачнога дела у грађењу и обликовању целине. Биће очигледно да се у култури српскога народа овим писцем, остварила она висока жудња сваке средине да се изрази свом пуноћом, целовито, надилазећи поделе по секторима, струкама, жанровима и специјалностима, по истоме ономе начелу по којем је и човеково духовно и етичко биће недељиво.

Обично је да у једној разуђеној култури различити људи, па и из више генерација, свако у своме поседу, чине најбоље што могу, и на ономе правцу којим их њихова вокација зове и води, и да се у прибирању ових различитих плодова успостављају јединство и целина на корист и добробит нације или, бар оних који су у тој нацији уљуђени и освешћени. То што чине многи Дејан Медаковић је, скоро, учинио сам. Он својим делом сажима времена и просторе, у различитим облицима, а у једној јединственој целини, осмишљавају их, не само својим изворним даром и својим деликатним могућностима, већ и својим разумевањем живота и својим животним ставом.

Тако ћемо, читајући *Ефемерис*, неизбежно да се сетимо Медаковићеве поезије, као што ћемо у његовим песмама, јасно и сигурно, да препознамо оне побуде и правце којима ће се он упутити и у истраживање културе и ликовности српског народа.

Као да је код Медаковића у поезији све! Сигурно је бар да бисмо без ње били ускраћени за један блиски сусрет са човеком и ствараоцем, а недостајало би и понешто озбиљно за читање и разумевање његовога дела.

Познај самога себе! То је врховна побуда и прва задаћа које је Дејан Медаковић поставио себи, и за сва времена и за цео живот, и пре него што се осмелио да се обраћа другима. Ко сам – питање једном постављено не може се повући нити заборавити. Оно је лапидарно, драматично и судбинско.

Познај самога себе – основно је животно начело сваке људске јединке и услов часнога живота. Међутим, онај који се одазвао и упустио да би спознао и самога себе, да би тек тада могао, и тек тада имао право, да се обраћа другима, сам је човек, и усамљен, њега не може нико да прати. Његови су путеви узани и врлетни и он ће све учинити да од тога пута одврати оне који би олако да га следе јер слути, а може бити и зна, да то што он може поднети, и што ће на томе путу поднети, они неће моћи.

Дејан Медаковић је болно проживљавао растројства и расколе у своме народу и у самом себи. Стицајем околности, али и као по некој оностраној коби, српски је народ растакао своју крв и неповратно тропио своју духовну и моралну снагу, скоро непрестано и скоро без предаха и времена да се прибере и опорави. Тегобне су и трагичне сеобе у туђину другога и друкчијега неба и пејзажа, којима владају други закони природе и други закони морала, друкчије виђење лепоте и смисла, друкчије устројство и поредак. Свему се томе ваља прилагодити, за то је требао времена, а Србин је са временом у озбиљном, и скоро ненадокнадивом заостатку. Нарочито су српски народ уназидиле, обескрвиле и обездуховиле масовне погибнице, које су, као по неком сулудом закону, све чешће. Губитак виталности у свакоме је погледу жалостан. Кидају се везе и зјапе провалије између оца и сина, између једне генерације и друге. Скоро да је сваки нараштај морао да испочетка учи како се калем воће и како се слави крсна слава. Наук из калемљења воћа или обавезног облачења чисте кошуље за благдан није само поука корисна и неопходна, већ и чист духовни додир. Страдајући, може бити и по правди, а сигурно и по неправди, Срби су тражили излаз и тамо где га никада нису могли наћи. Прогласили су смрт за живот, а живот само припрему за часно умирање. Када би се тргли и видели докле је стигао свет, потрчали би за светом без главе и без душе. А када би се уверили да је та Европа далеко и да је трка за њом и бесмислена и изгубљена, окретали би се нагло назад. У митоманију, у мрак, у оскудицу и духовну и менталну. Пошљували су Светога Саву, Светога кнеза Лазара, јунаке са Чокешине. Непаметно и ружно назвали су то повратком традицији и својим коренима.

Срби дабоме имају право да буду и грађани света, али грађани света нису они Срби који су се растрчали или разбежали по свету – или за шареним лажима светским, или са надом да ће тамо, у томе свету, да спасу бар своју главу и обезбеде сигурност своме породу. Треба Србину да буде и грађанин света, али док год Србин није часно и сигурно на своме, домаћин и грађанин на своме, не може га бити ни у свету. У свет

се иде преко кућнога прага! Али да би се имао кућни праг ваља имати кућу. Србин нема куће! Повратак коренима значи – саградити Србину кућу и ту кућу населити Србима и успоставити ред и поредак у тој кући, и држати се закона чистих од сваког безакоња и насиља, са заклетвом и клетвом да се ова кућа никада не сме раскућити.

Дејан Медаковић се одавно замислио над судбином својом и судбином српскога народа. Иако уистину светски човек, он није просио од света да му испоручи готове одговоре на егзистенцијална питања сопствена и егзистенцијална питања свога народа. Иако никада није био слеп и глув за пороке и страсти код Срба, иако је бивало када му се чинило да више не може са њима, а није могао ни без њих, Медаковић је био свестан да му је с њима и међу њима упорише и да се само из те куће и преко тога прага може даље и више. Са том свешћу, а будући добро припремљен и спреман, он је могао да се, без предрасуда, упусти да у европском културном кругу, а посебно код народа који су нам геополитички или по некој традицији близу, препознаје истинске људске и уметничке вредности и да тим вредностима, једнако по сличности као и по разликама, открива и обогаћује и себе и своје.

Познај самога себе, држао се Медаковић овога високога завета нетремице. Али пуног, стваралачког и племенитог, познања себе нема без других. Јер, човек никада није само оно што мисли и зна о себи, човек је и оно што други знају и мисле о њему. Тек тада то је цео човек!

Међутим, ако жудња за истином није тако ретка, зашто су ретки људи који се на првом кораку самопознања поколебају? Зашто бива да многи од заслуженога угледа и заслужене части на првом озбиљном животном испиту поклекну? То је, ваљда, и зато што ни учености, ни таленти, ни разне способности, нису довољни ако етичке утемељености и етичке разложности нема. Зато се у првом критичном часу нагло и одједном све обелодани. Високи интелектуалци, по статусу и по моћи покажу да су инфантилни, запуптени у самозадовољству и конформизму, нерашчишћених основних позиција и ставова. А Дејан Медаковић је од првога свога освешћења и првих артикулација у себи и собом, успоставио свој идентитет, самосвестан и обзиран, а имао је и среће. Та срећна околност је у врсти његовога дара, животно искуство његове велике породице, и непрестана кушања и искушења која нити је могао, а није увек ни хтео, да избегава.

Већ у првој својој књизи (*Мошви*, песме, 1946) Медаковић се препознаје својим опирањем механицизму, притиску, конформизму – човек који мисли својом главом и који је изабрао свој пут. У тим првим годинама постреволуционарним, острашћенога победничког тријумфа и тријумфалних поништавања и Бога, и људскога духа и душе, у времену у којем су се многи, па и одабрани, приволели, и са радошћу, царству нове силе, Медаковић се није дао. Симптоматично је да је Медаковић ове своје ране песме, ову књижицу, објавио сам; код државних издавача она не би могла ни да прође, а и боље је што је било тако.

Обузет, и заузет, темељним темама културе и опстајања српскога народа, његове животне и духовне еманципације и предузимљивости, и оних који су остајали овде и оних који су се, најчешће силом, раштркали од Хиладара до Беча, од Трста до Сентандреје, одолевајући и градећи,

завештавајући тако своје поруке потомцима, и у светлости слика својих надарених сликара, у светлости иконостаса и златних крстова, а изложени, у исто време, силама разграђивања и заборављања – обузет таквим епохалним темама које је тешко било одлагати, писао је Медаковић и своје песме. Додуше, танке књиге поезије нису се тако лако дале видети иза учених и надахнутих монографија; сериозност и неподмитљива одговорност науке као да су гурали у други план римована и ритмована самопосматрања, самоиспитивања, трагања и претресања по сопственим искуствима и поривима, по души немирној, која се пита, која се и поколеба, која тражи одговоре.

Појава *Ефемериса* била је за многе велико и неслућено изненађење. Један учењак таквога формата и таквих заслуга, високи часник Академије, увек међу првима када су на дневном реду и практични национални послови, појавио се и са једном оваквом књигом! После првога радоснога узбуђења, а поготово када је, затим, пристизала читава серија, било је јасно да је Дејан Медаковић расан писац и да су Срби од ове књиге повлашћени да се, његовим посредовањем и његовим сведочењем суоче не само са својом прошлошћу на њеним изворима и у њеној људској стварности, већ и са самим собом, да буду подстакнути да пораде и на сопственом, личном, самопознању, да се окрепе морално и духовно, да спознајући себе и полазећи и од себе буду отпорнији и смисленији, и на своме и у свету. Као да је ова књига добродошла нарочито данас, у време очигледне власти и превласти глупости, неодговорности, апатије, и свакојаких кобних поништавања и узмицања. Чињеница да су је широке масе нашега света тако здушно пригрлиле као своју књигу једнако је дирљива и симптоматична. Преовладало је, претпостављам, бар код већине оних читалаца који су прошле године гласали за *Ефемерис* као за најбољу књигу и за њенога писца као за свога најдражега писца и то сусретање са личностима тако животним и живописним, разноврсним, али је, свакако, и код читалаца сасвим једноставних, утисак истинољубивости и етичности Медаковићеве био неодољив. Очигледно да актуелност Медаковићева књига не стиче, само прозивањем факата као таквих, већ пишчевим разумевањем и ставом. Не треба се много досећати да би се видело да личности Медаковићеве прозе, коју он монашки обзирно и повучено назива хроником, ни својим животима, нити временом и простором у којем су се остваривале, нису из представа и искуства ове војске читалаца, који су се, међутим, тако радосно одазвали. Медаковић је ову хронику своје породице писао скрупулозно, као што се пише тестамент, а читаоци су је доживели као прворазредно романескно штиво. Осим, дакле, ове разгранате приче, осим пишчевога настојања да му прича буде истинита, и фактом, и етичношћу, и ставом, у овој је књизи и једна суптилна енергија, ово је књига једног личног и печатљивог стила.

Језик и стил су код Медаковића од једнога зрелога искуства и од једног одговорног карактера. У карактеру је и искуство, али и пишчева етичка супстанца, која није само од морала, већ и од воље, упорности осећања одговорности. Јер, ако дар језика или, рецимо, дар слагања боја, јесу од Бога и од предака, неће бити ни приче ни слике, ако нема човековог карактера. Таленат без карактера није никакав таленат. Без те

енергије, и те врсте енергије, нема дела. У карактеру је нарочито изражен правац према самоме себи. Познај самога себе – то је први услов те снаге и те моћи која се стиче. Без карактера нема ни стила. Зато је *Ефемерис* и својим сазнањем и својим обликом један неодољив стил. Ако бисмо се упустили даље, могли бисмо рећи да је стил *Ефемериса* једна варијанта београдскога стила. Београдски стил је стил српске интелектуалне елите која се није одродила од српскога народа. У основама београдског стила су етичност и језик српскога народа, али је београдски стил и рафинираности и сложенији и једноставан у исти мах. Београдски стил није никаква норма, па ни језичка ни стилистичка. Изразито личан и одговоран београдски стил подразумева и ишчекује сабеседника. Београдски стил је позив на дијалог, ако тога позива нема, нема ни београдског стила. Међу писцима београдскога стила су такви различити писци као Слободан Јовановић, као Исидора, дивни мргуд Милан Капанин, Дејан Медаковић. И због тога се писцима код којих је овакав стил књиге читају и дуго трају. Извесним београдским стилем исписан је дакле и Медаковићев *Ефемерис*.

Тамо где је карактера и стила изразита је и доследност писца. Заслепљеност је критичара и тумача да упорно откривају у стваралаштву једнога човека разне фазе врло различите. Када год се једно такво откриће обелодани треба посумњати или у писца или у критичара или и у једнога и другог. Или је критичар све измислио да би се додворио неком покрету или некој моди, или је писац превртљив писац. Дејан Медаковић припада оним одговорним људима који се у свакоме своме делу огледају и препознају. И у поезији, и у прози, и у другоме, код њега је доследност изразита. Тако је, на пример, у збирци песама *Каменови* која је објављена 1966, а писана низ година пре тога, Дејан Медаковић уписао и учртао скоро све коте и координата свога духовнога развоја. Његов дијапазон је национални и цивилизацијски, и у хоризонталном и у вертикалном смислу, и по времену и по простору, и по хронологији и по историји, и по етици. Од једнога загонетнога стећка до Котора и Кајмакчалана, до Сремских Карловаца, од Шћепан Поља до Милешеве, од Сопћана до црквице у Линцу на Дунаву – њега не занимају ова знамења само као културно-историјска, нити само знања и вештине њихових мајстора, нити само побуде и бдења ктитора и духовника, већ и мисао о времену и невремену, о пропадљивости и трајању, о опасностима и искушењима по људскост људи, о настојањима и надама да се човеково постојање некако осигура од кобнога заборава и кука времена. Када ова разарања узму маха, не само силом околности, већ и људским заборавом, поставља се питање икаквога смисла свега људскога и човека сама. Медаковић је наднет и неспокојан и над сопственом судбином своје сабраће у овоме свету, у којем поништавања и порази не престају. Зато не заборавља ни Дахау, ту врховну тачку у којој су се оживотвориле све тамне стране и немоћи и људске заједнице и људске природе.

На широком плану националном и егзистенцијалном, и на плану личном, теме су из *Каменова*, као и из друге поезије Медаковићеве, и фактима и промишљањима готови предлози за разумењу и смислену панораму *Ефемериса*. Када су искуства и сазнања Медаковићева сазрела, његова знања импресивна, позиви и прозиви не само његових преда-

ка већ и његових савременика постали гласни, он се упустио да испише и преда својим духовним сродницима ово дело, које се отима из рама сваке жанровске искључивости, будући и хроника, и летопис, и роман, а са мало наивности и удворништва модернима могли бисмо да га прогласимо постмодернистичком књигом *par excellence!*

Оно што је носећа и пресудна енергија *Ефемериса*, оно што га чини делом познања и самопознања у српском народу, чином савести и одважности, јесу његова етичност и његова моралност, истинољубивост, његов стил. Овим својим својствима и врлинама *Ефемерис*, који је тако дуго припреман, као да је бануо међу нас и тај је сусрет био и радостан и драматичан у исти мах.

Медаковић призива своје претке да би у познању с њима спознао и ојачао и самога себе. Медаковић испишује ову породичну хронику и из дуга према својима испуњавајући тако један налог и једно завештање које, нити је могао, нити је хтео да одрекне. Пише ову службу своје захвалности и свога припадања да сведочи, а и сам хоће да одговори на питања, која су и лична и национална. Будући на опрезу да му обично недовољна факта и њихов тешко измерљиви значај, не промакну оку и мери правде, Медаковић себе проглашава само сведоком, никако и судијом. Тако је овоме моралисти и овоме писцу позиција деликатна, јер он зна да је и сведок судија. Зато се он позива на суд времена и суд историје, а зна да нико не може да се спасе не само одговорности већ, може бити, ни греха. Медаковић, додуше има право да се позове и на суд времена и на суд историје, јер му то право дају и његов живот и његово дело. Од заслужних људи који су за живота чинили добро и своме народу и себи ваља одвојити оне који се, пуни греха и без савести и стида, позивају на суд времена или суд историје рачунајући да ће тако да преваре и суд и историју и време.

Колико се можемо ослонити на непоткупљивост судија који ће нам судити у неком будућем високом суду? Ако су судије људи, макар били и наша браћа, а суд од овога света?

Пета књига *Ефемериса* је образац Медаковићевога мишљења и говора и у извесноме смислу исходипште свеколикога његовога опуса, не само ове повести породичне, већ и његове поезије, његове науке, која није само историја уметности већ и антропологија, психологија, етнопсихологија. *Ефемерису*, овој књизи матрици, припада заслуга што овога писца, овога нашега учитеља, а и мучитеља, ваља читати интегрално.

Ефемерис је исповест једнога одважнога интелектуалца који се нашао сам. Он је своју осамљеност прихватио и зато што није могао да бира. Али није погубио везе ни са светом ни са ближњима, неке су му се од тих веза тек тако разјасниле и постале још јаче. Медаковић се није одрекао ни своје одговорности, и пред Богом и пред људима. У овој осамљености, плодној и делотворној, он нас опомиње на наше жалосне запуштености, али се сам никако не запушта. Опомиње нас на одговорности које нису ни националне, ни колективне, већ личне. Колективна одговорност је само изговор да никакве одговорности нема. Чак и злочин, најтежи злочин против народа и људи, када се склони у колектив, када се прогласи да је у интересу колектива бива да није злочин, он је врлина и заслуга. Јеретике једни спаљују, а други их славе, закључује

Дејан Медаковић. А изићи на чистац, показати се својим ставом и својим чином, бити одговоран, то једино јесте људски. Међутим, то многи не могу, или неће – из кукавичлука и страха, из конформизма, из жалосне несрећености. Зато се склањају у своје племе, или своју секту, да би били заштићени њиховом организацијом и њиховом снагом, њиховом борбеношћу и њиховом силом, а и обезбедили себи да им и дела и недела буду славна. На ову несрећу и жалост људску, и на ову опасност непрестану, Дејан Медаковић је стално опомињао.

Медаковић се, нарочито у *Ефемерису* и посебно у петој књизи *Ефемериса*, суочио са својом и нашом текућом реалношћу. Та сучељавања су била много мање радосна и много више жалосна и болна. Један интелектуалац моралнога и моралистичкога профила, који се одавно упустио у одговорност да часно живи и да смело и одговорно сведочи није могао да избегне ризике и искушења. Бивао је Медаковић, може бити и поражен, али никада није дао да га пораз повуче у тамне вилајете заслепљености, искључивости и бесмисла. Био је спреман да у свему тражи и нађе узрока. А човек који зна порекло неке или нечему, и који има упоришта у своме народу, као и у ширем културном и цивилизацијском оквиру, никада не може бити изгубљен човек. Будући сведок трагичне неспремности, колебљивости и поткупљивости и оних који би ваљало да су у народу кичма и претходница, и осетљивост и дисциплина у исто време, пробуђени и осветљени, најхрабрији – гледајући ту нашу тугу и ту нашу срамоту, Медаковић је схватио каквих су размера и каквих дубина последице вишедеценијских заблуда и пораза, и скученога неслободнога живота, а схватио је и то да и ови непосредни узроци имају своје корене и да и њих ваља тражити и наћи. Када је савест ућуткана и заћутала, или се њен глас сасвим проредио, тада су лажни интелектуалци, лажни родољуби, збуњени духовници, брзо попуњавали тај празни простор, пуни захвалности, ревносни у покривању и подршци оне силе која је успешно поништила њихове аутентичне претходнике. А сила је чинила своје хитро, преким путем, паклено смислено и као да јој није промакло ништа! Она је брутално и разним домишљањима и смицалицама повредила и обескућила и сеоске домаћине и грађански сталез са свим њиховим светилиштима и светињама, раскрстила са мислећим и слободним људима, са хришћанским законима и врлинама, са независношћу и достојанством науке и школе, подвргавајући, напрецац све својим сатанским намерама и потребама. Ипак, не може тако лако да се пређе преко питања како је та малобројна, оскудна, макар и острашћена, памет могла да буде тако ефикасна. Један део одговора је у томе да су жртве на све пристајале! И учествовале у томе. И учествовале са песмом на уснама! Српски сељаци су се, у брдима и планинама, дакле они који су били најближи Богу, радосно одазивали радним акцијама на којима су се рушиле цркве и то црквено камење, ти каменови, уграђивали у монструозне, сељачке радне задруге. А и они би, ноћу, то камење и те преграде са олгара, односили и својим кућама да појачају неку своју зграду. А у исто је време тај несрећник славио славу и сведе црквене и паганске, и крштавао децу, наравно у глуво доба, све кријући. Шта је остало за синове ових наших сељака које су сјатили у фабрике и комитете и обећали им да ће бити срећни. А цена те среће, којој човек

жуди одвајкада, и на коју мисли да има право, те слободе од сваке одговорности и ризика, од савести и стида, од напора, и није превелика – дај само душу Ђаволу, а све остало је његова брига! Такви су преплавили оно мало интелектуалнога и марљивога градскога света који је свој углед и своју солидност стицао кроз више генерација и постепено. Али шта се то догодило када су се многи и од ових, такорећи дирљиво, са једним еротичним жаром, ставили у службу и покорност убојицама својих најдражих, своје класном непријатељу? Тако нас Медаковић изводи на терен психологије, психоанализе, психијатрије, патологије у сваком случају. Међутим одговора ваљаного још нема, ни поправке још нема, и у овоме часу они исти, или њихови исти наследници просперирају и профитирају на оскудици и несрећи своје браће и својих сународника.

Бивало је последњих година настојања да се у српскоме народу и у Србима успоставе покидане и сасвим заборављене везе у смислу државном, црквеном, националном и духовном. Али се и на томе видело како смо дуго боловали и како нам нема брзога и сигурнога опоравка. Прескочили смо да се, најпре, преиспитамо и покајемо. Опет бисмо набрзину и напрецац, а може бити да нам ни намере нису сасвим часне. Очекивања да ће Црква одлучније и значајније да припомогне нашем духовном окрепљењу и препороду нису била ни коректна ни реална. Јер, наша народна црква болује од истих болести од којих и њен народ. Још давнашњи расколи у хришћанском свету нису се преболели и неће. Када тако у темељима настану пукотине, када се и вера поколеба, а нема се више ни времена ни снаге за неку нову веру, све више узимају маха расколи и деобе. Не деле се само народи међу народима, нити су само дељења и антагонизми у једном народу, дели се најзад и човек сам. Може ли се то објаснити само околностима историјским или има и у човеку нека несрећа, или неки грех, који се прећуткују. Неће бити да су узроци и кривце само негде на другој страни, а да је човек, то створење Божје, или хуманистички идеал, невин. Можда се баш у томе човеку, који је спремнији на живот него на моралан живот, у тој сили слепога живљења и голога опстанка могу потражити, а можда и наћи, неки одговори.

Ове и овакве недоумице онеспокојавају и распињу и Дејана Медаковића и његове читаоце.

Нису само светиње обесвећене нити само моралности и етичности проглашене за предрасуде. И науке, којима припада много више објективне независности нису сачувале свој понос и своје достојанство и оне су увучене у прљаву игру кривотворења и завођења људи. Истраживања природе, па и људске природе, надањивала су многе смеле и заслужне истраживаче, а неки су од њих изнели и повудили човечанству и људима блиставе плодове своје жудње да учине неко добро. Међутим, ни епохални проналазци, ни висока наука, која је произведена из тога, нису увек били на корист људи, а изгледа да су то све мање. У многим случајевима и ови су се одговорни људи повили пред понудама и опсенама моћника и пристали да и њихово дело послужи империјалним циљевима и унесрећивању људи. Медаковић нарочито сумња, он је разочаран, у науку – историју. Све те похвале овој науци, за коју тврди да је учитељица живота, да је светлост истине, да је сведок времена, сва та узвишена одличја изгледа да никада нису била заслужени. Историјска је наука

нарочито код нас, и у нашем времену затајила и сасвим се избрукала. Такозвани историјски извори су фалсификовани, или уништавани, многи историчари, и звани и незвани, зачас су се обрели да служе власти. И једва дочекали!

Истини за вољу у историју као историјску науку никада није било лако веровати. И када бисмо, претпоставили да је све оно што нам је остало од наших предака, писано или на други начин, бележено са вером у Бога и честито, и да смо ми, с ове стране, искрено богобојажљиви, испречиле би се разлике у околностима, и објективним и личним, читави сплетови на плану факата, амбиција, склоности и знања, од једнога до другога времена. А да и не говоримо шта са овом науком бива када се умешају разни посредници и мешетари. Зато човеку остаје да се домишља, и када год има прилике за то, хита изворима. То је једини начин, ма да ни то није довољно, да се нешто поуздано зна и да се човек колико толико осигура. Сваки онај који слепо верује у поруке и поуке наших актуелних и парадних историчара и сам је на најбољем путу да постане тиранин.

У овоме моралистичкоме требнику, овоме *Ефемерису*, Дејан Медаковић не пропушта да примети и да опомене, да је у нашем народу, код појединаца, као и код већине која зачас превлада, као болест да за своје грешке и за своја недела одмах нађемо другога за кривца, да за наше пороке увек има узвишенога оправдања, а неретко их прогласимо неким само нашим и изузетним врлинама или светињама. Тако се одгаја колективни и лични егоизам, националистичка патетична фешта и борбеност, а од тога је само корак до опаснога истицања свих својих потреба и права без обзира на потребе и права других. Међутим, док год понеко у неком народу бди, док човек држи у себи тога непристраснога стражара, има наде и за заједницу и за човека. Али је опасност да и ова ретка и слабачка светла утрну, или да их силом погасе, свакодневна и алармантна. Дејан Медаковић је својим животом и својом проповеди један од чувара тога светога пламена, али ваља знати и то да нико никоме не може помоћи, ако човек за себе и за своју душу не учини нешто сам.

Та наша неспремност да поштујемо другога, то наше зазирање да је тај други странац, кужан и опасан, та наша искључивост да будемо чисти од света, од друкчијих и других, није ли то још увек наслеђе из времена родовских и племенских или је и то једна од наших новијих тековина? Сумничење другога, нарочито онога који мисли својом главом, и одговорно и обзирно дела по своме, а не главом и налогом поглавице, или тврдим и острашћеним главама његових доглавника, као да је правило, чак и међу људима који су еманциповани! Има у томе свакако и порива традиционалних, али држање и одржавање таквога менталитета не може бити на добро. Можда је у вези с тим и то што је код нас уобичајено да вам неко, ко вам није ни род ни помози Бог, навали свом силом на ваш лични живот да вам га разголити и обешчисти. Ваши забрани и ваши обзири, деликатности и интиме скоро да немају начина да се одбране од његове безочне радозналости. То је онај који вам се напречац обраћа са куме, са пријатељу, рабећи дозлабога ове лепе речи само да вас покори. Он има свој начин и своје стрпљење, он

обично не одустаје. Ако затреба испричаће вам и неку тугаљиву причу не би ли да вас гане и да вам опрез попусти и тада вам се зачас усели и у крвоток и у душу и отуда се цери победнички. То је тај наш жалосни свет запуштен у сваком погледу, и у моралном и у духовном, дотучен сиротињом, тај наш путник треће класе, чије смо ускраћености и пороке прогласили националним одликама и врлинама. На томе се менталитету и уз његову помоћ одгајају наши домаћи силници, егзекутори и поданици. Ово насиље простакула, подржано као приоритет нације, које се увукло у све наше морале и институције, од Скупштине до полиције, није промакло оку Дејана Медаковића.

Дејан Медаковић је својим пореклом, својом културом и својом вокацијом грађанин света, нарочито овога нашега балканскога и европскога окружења. При свему томе он је аутентични изданак и тумач свога народа и ништа што бива у томе народу и што јесте, није му страна. И српски народ је и европски народ иако се то наше припадање Европи и пристајање Европе да будемо с њом у последње време прилично покварило. Међутим сваки је глобални антиевропеизам штетан и опасан. Европи треба признати велике тековине њене цивилизације и културе и значајне тековине такзваног слободног грађанског света и бити спреман и одговоран како бисмо и ми њима могли да се окористимо, прилажући, притом, понешто и своје. Додуше и Европа се уморила и Европа је све више један велики музеј у којем се и њене високе традиционалне вредности неретко свде на пуку туристичку атракцију

Медаковић, који је својим примером показао како може да буде стваралачки и плодносно и наше учешће у културама Европе, као и Европе код нас, нема више неокрњене чисте вере у овај врли стари свет који је и остарио и оронуо. А ни Срби са својом националном патетиком, својом племенском свешћу и законима, својом недовољном и погрешном писменошћу, са оваквим вођама и њиховим десетерачким промишљањима живота и света, нису ни спремни, а немају ни воље, ни за себе, а некмоли за свет.

Међутим Медаковић добро зна, а и искуство његове породице га у томе подржава, да су Срби бивали у свету, и у Трсту, и у Бечу и Петрограду и Паризу, али бивали су и на своме, и домаћини првога реда, и грађани првога реда, и заслуживали високе части и међу својима и међу туђима, и пред Богом и пред људским законима. Данас је, нажалост, и на српској земљи Срба све мање и сваки дан се у сопственој кући плаћа понеком српском главом. Живот је Србину све напорнији и све поснији, живот се Србину своди на голи живот. Није дошло још дотле да живи завиде мртвима, али живети је све теже и све нечасније, а ни мртви никако да буду намирени. На путевима и продорима ка другима, и ка самоме себи, зачас искрсну запреке, странпутице, искушења, као да је Србину још најлакше славно погинути! Срби су народ хришћански и православни и да је било више среће, и више памети, то би морало нешто да значи. Међутим, Србин је и у вери, нарочито у врлинама које му његова вера проповеда, постао забораван, прек, неодговоран и рачуна, када год му зашне, а и без неке велике невоље, да није грех и веру и Бога преварити. И Српска прква болује од лаковерности неукости, иако међу црквеним људима има, истину, и

високе теологије и несребичне богобожаљиве посвећености. Али, целина Цркве не осећа се у целини српскога народа. Тешко је разабрати шта су узроци, а шта последице!

Познај самога себе – овај позив Дејан Медаковић упућује не само свакоме Србину, већ и српскоме народу у целини. Јер, ако нема српскога народа без Срба, нема ни Србина без српскога народа. Имамо ли очију да то видимо и куражи и части да тако поступимо? Али, ако Србин неће или не може, да призна своје грешке и своје грехе ни пред самим собом, како ће их признати пред другима? А можда је излаз једино у томе, како каже, или може бити само помнишља, Дејан Медаковић, да дођу неки нови Срби, неки нови нараштаји, ослобођени и слободни и од наших памћења и од наших заборављања. Можда ће то бити неки други Срби и њихова земља нека друга српска земља, у којој ће њихови животи бити једноставнији и лагоднији, окренути више будућности и светској људској заједници. А можда ће се показати, тада, без икаквих претераних обавеза, да ни ови наши људи Срби нису били узалудни. Не знамо како ће они разумети нашу спремност на умирање, али када време прође и наша историја и наша стварност биће, можда, само метафоре. Преселићемо се у митове и легенде из којих се паметни људи уче успешном животу, али не живе по њима. А данашње генерације, до баналности, мит и легенду схватају и доживљавају буквално!

Дејан Медаковић призива своје претке да би им испоручио своју захвалност и да би их привео своје животу. Он је био спреман, а и они су му помогли да се не поколеба и да смогне и одговорности и прибраности да хвали Бога што му је задато да проживи освешћено трагички и слободно, да би му се, понекад, открила лепота. Подносећи своју самоћу, Дејан Медаковић никада није био сам. Био је са својима, са својим народом и са светом. Постављао је многа питања и себи и другима и добио неке одговоре. Има питања која не треба ни постављати. И у житијима својим пређа и у своје животу, у науци и уметности, тражио је и налазио етична упоришта. То га је одржало. Сазнао је и знао много као и то да није срећа само у знању. У знању може да буде и несрећа, ако знање није облагорођено. Спасевајући себе спасавао је још понекога. Ако се један спасе није се спасао само један! Тако се одолева ефемерности и тегобном осећању тоталне ефемерности, када им се може одолети. Трагајући за самим собом пронашао је своје време. То није време историје, нити је то време митско, то је једно лично време, време унутрашњег трајања у којем се, како сам Медаковић каже спајају и прошлост и будућност у садашњем. То је онај час озарености и спокојства у којем се и ругобе живота, и муке и боли претачу у светлост. Пронађено време! А оно ће се дати само ономе ко је издржао на путу љубави.